

РОЛЬ ЧИТАЧА У ТВОРІ Ф. ЕБЕРСБАХА «КАРОЛІНА»

Ванденко О.А.

старший викладач Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Ключові слова: читач, рецептивна естетика, художня біографія.

Keywords: reader, receptive aesthetics, artistic biography.

Проблема читача становить одну з найважливіших проблем сучасного літературознавства. Серед ґрунтовних досліджень, присвячених аналізу цього питання, вагомими є праці М. Бахтіна, Б. Кормана, В. Прозорова, М. Ігнатенка, В. Шміда, М. Зубрицької, В. Ізера, Г.Р. Яусса, П. Рікера, М. Наумана, Р. Барта, М. Фуко, У. Еко та ін. Більше того, велика кількість досліджень, присвячених категорії читача невинно зростає. Незважаючи на низку фундаментальних праць, проблема читача виникає знову й знову. Відповідно до рецептивного методу, реалізація художнього твору відбувається лише в процесі сприйняття його читачем, завданням якого є розкодувати текст, добудувати, доповнити його силою своєї уяви. У результаті чого встановлюється своєрідний діалог між автором і читачем.

У творі «Кароліна» Ф. Еберсбах, німецький письменник ХХ ст., залишив читачу своєрідні орієнтири – сигнали – для того, щоб читач зміг виробити власну точку зору, самостійно дійти до певних висновків, вибрати як розуміти повідомлене. Використовуючи прийом огляду, письменник запрошує читача познайомитися з умовами. В яких жила героїня, передає її зовнішній вигляд, як виглядали міста тих часів. Тобто, за допомогою цього прийому читач має можливість побачити певні потрібні деталі, скласти чітке уявлення про історичну місцевість, де відбувалися події, уявити образ героїні в тогочасних умовах, отримати уявлення про її оточення. Цим самим автор фокусує увагу читача (ніби вказує йому) на чому саме треба зосередити увагу, що саме з повідомленого треба зрозуміти, які риси слід виявити та виділити.

Для того, щоб читач «правильно» розгадав твір, Еберсбах використовує особливий прийом – спрямування уваги читача на певне розуміння тексту, для цього ним використовуються своєрідні мовно-естетичні сигнали, також він вдається до недомовленості й натяків. Автор не завжди пояснює мотиви, що спонукали К. Шлегель-Шеллінг до такої поведінки або вчинку, залишаючи читача лише здогадуватися про причини такого перебігу подій. Він лише подає можливі варіанти продовження історії, не наполягаючи на обов'язковому погодженні з ним, пропонує тим самим читачеві заповнити «порожні місця» у тексті. Письменник немов би із хаосу відомостей і свідочств створює цілісний

MONOGRAFIA POKONFERENCYJNA

образ. В окремих сюжетних лініях Еберсбах переробляє відомі йому документальні дані у белетризований сюжет. У результаті чого у читача виникає враження, що всі події, описані у творі, дійсно відбулися з героїнею.

Для того, щоб встановити зв'язок з читачем, Ф. Еберсбах відтворює деякі обставини, вчинки, почуття, прагнення Кароліни, намагається зрозуміти – чи властиво було таке ставлення взагалі жінкам тих часів, пояснити сутність такої поведінки, дати оцінку. Наприклад, автор оповідає, як Кароліна захопилася Г. Форстером, на що здатна була заради нього, як закінчилося почуття. Письменник ніби намагається змусити читачів взяти участь в обговоренні цього питання або порівняти її поведінку з іншими героями твору, включає читача у дискусію тексту.

У творі багато суб'єктивно-авторської інформації для читача, яку неможливо точно констатувати, перевірити або передати без застережень. Є моменти, коли письменник не наполягає на жодному, залишаючи читача наодинці з власним вбором: «Можливо вона помиляється, якщо думає, що з Геттінгеном її більше нічого не зв'яже» [1, с. 145]. Автор не дає підказки, які б допомогли до кінця розшифрувати зміст тематичних ліній оповіді. Автор вимушений іноді переривати хід основного повідомлення вкрапленнями із додаткових елементів для більш точного викладу думки. До подібних включень належать, приміром, пояснення: «Чи відчував він себе зкомпроментованим через листи з Майнца? Чоловіки, яким з дитинства прищеплюють обов'язок заробляти – свідомість годувальників, повинні просто відчувати малодушність, якщо йдеться про їх місце» [1, с. 173], вираження авторського ставлення до повідомленої інформації: «Безпосередньо ніхто його не питав, як він наприкінці серпня у Форстера і у Зоммерінга проводив з друзями той чи інший веселий вечір» [1, с. 154]. Такі примітки роблять повідомлення більш завершеними. Таким чином виникають два плани оповіді: моделюючий саморозгорнення саморозвиток сюжетної дії та коментуючий, рефлексивний.

Безпосередньо реципієнту адресовані також вставні зауваження пояснюючого характеру, розраховані на те, що читач – сучасник автора – може не знати реалій минулої епохи. Також у творі є футурологічно позначені моменти, коли оповідач наперед повідомляє про події (про подальшу долю героїні або майбутні історичні події), це створює в романі перетинання часових площин, наближує історичний фон до свідомості сучасного реципієнта. Структурно роман організований Еберсбахом так, щоб виразити у кожній главі неточність, неясність точного знання про долю Кароліни, показати розпливчастість дійсності і неможливість точних констатацій про неї. Отже, письменник наводить такі факти, які не підлягають сумніву, але у більшості випадків намагається прокоментувати їх, оцінити, продовжити хід сюжетно лінії відповідно до концептуального задуму.

Література

1. Ebersbach V. Caroline. – Leipzig: Mitteldeutscher Verlag Halle, 1987. – 444 S.